

Det nya folkhemmet

JONSEREDS HERRGÅRD 8 APRIL 2008

Mats Fahlgren

GÖTEBORGS UNIVERSITET

DET NYA FOLKHEMMET

Det nya folkhemmet

MATS FAHLGREN

JONSEREDS HERRGÅRD 8 APRIL 2008

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SEMINARIERAPPORTER FRÅN JONSEREDS HERRGÅRD

1. Universitetet i samhället (2004)
2. Hälsan och samhället (2007)
3. New Scenes for International Cooperation (2007)
4. Framtidens medicin (2007)
5. Himlen över Aspen (2007)
6. Vård, skola, omsorg (2008)
7. Bilden av psykiatrin – och psykiatrins självbild (2008)

ÖVRIG UTGIVNING

Jonsereds herrgård (2004)

Jonsered. Stenåldersboplatz. Bruksort. Kunskapssamhälle (2005)

Den framtida regionindelningen (2006)

Mats Fahlgren

Det nya folkhemmet

ISBN 978-91-975637-7-2

Redaktör: Anders Franck

Grafisk form: Anders Eurén

Vad hände med drömmarna?

Min barndoms folkhem heter Kortedala, en 50-talsförort i Göteborg som numera betraktas som en ganska central stadsdel. Jag minns en tvårummare i ett grått höghus med balkong ut mot den nybyggda spårvägen, hemmafruar, herrar i hatt och barnvagnar i masonit.

Nostalgi dyker gärna upp när vi talar om folkhemmet: tryggheten, hoppet om framtiden, övertygelsen att allt bara kunde bli bättre och bättre och bättre...

Ordföranden i kommunstyrelsen i Göteborg, Göran Johansson, är också djupt rotad i Kortedala. Idag oroas han av en rasism i folkhemmet – en rasism som får sin näring i människors brist på kunskap om andra människor. ”Vi pratar mer om varandra än med varandra. Då blir det otruggt – och osolidariskt.”

Var Kortedala ett socialdemokratiskt folkhem? Eller var det sprunget ur en ”svensk folksjäl”?

Vad hände med drömmarna om ett jämlikt samhälle? Försvann de i ett blint fokus på det materiella? Har vi ett kapitalistiskt folkhem idag? Vilken roll spelar religionen för ett inkluderande samhälle? Och finns det några visioner om framtidens folkhem?

Många frågor luftades vid seminariet *Det nya folkhemmet* på Jonsereds herrgård den 8 april 2008. Sällan har en så namnkunnig och kompetent skara tänkare samlats på herrgården som den dagen.

Här är deras tankar om Sveriges starkaste politiska idé.

Och vad den kan bli i framtiden.

Göteborg i juni 2008

Mats Fahlgren

FRILANSJOURNALIST

Från Per Albin till Antonovsky

I 80 år har folkhemmet fungerat som Sveriges starkaste politiska idé.

Idag omfattas det av alla, från socialdemokrater till Sverigedemokrater.

Men hur fräscht är folkhemmet idag? Kan vi verkligen använda en historisk och nostalgisk metafor som framtidsvision? Behöver vi ge begreppet ett nytt innehåll – ett nytt folkhem?

Det var utgångspunkten när Göteborgs universitet bjöd in till seminarium på Jonsereds herrgård i april 2008 – 80 år efter det att Per Albin Hansson höll sitt berömda folkhemstal.

Knappast någon politisk symbol i Sverige är så laddad och har överlevt så länge som folkhemmet – visionen av samhället som ett gemensamt hem där det råder jämlikhet och trygghet och där staten tar hand om de svaga. Men det var en högerpolitiker, statsvetaren Rudolf Kjellén, som gav begreppet en politisk laddning – som sedan togs över av ”folkhemsfadern” Per Albin.

Förre statsministern Ingvar Carlsson (s) inledde Jonseredsseminariet med att erinra om den historiska förklaringen till att Per Albin Hansson lanserade begreppet 1928 och sedan använde det i valrörelsen 1932.

Under hela 1920-talet hade socialdemokratin diskuterat ett viktigt vägval. Var det nödvändigt att den tog över produktionsmedlen för att förverkliga sina politiska mål? Eller räckte det med att socialisera produktionsresultaten? Socialdemokraterna bestämde sig för den senare, mindre radikala, vägen: det var tillräckligt att försöka fördela resultaten av produktionen på ett rättvist sätt.

– Då kom Per Albin Hansson på den genialiska bilden. Han kokade ner

det här till något som alla människor i Sverige kunde begripa, vare sig de var professorer eller hade sexårig folkskola: folkhemmet, sa Ingvar Carlsson.

– I begreppet låg framför allt solidaritet och jämlikhet. Enligt socialdemokratins uppfattning skulle samhället vara som det goda hemmet, där man tar hand om varandra, de sjuka, de arbetslösa och de gamla.

Efter de stora välfärdsreformerna under 40-, 50- och -60-talen, med barnbidrag, ATP och allmän sjukförsäkring, dröjde det ända till slutet av 1980-talet innan folkhemsbegreppet upplevde sin första stora kris.

Krisen hade två orsaker. Dels nyliberalismen som drog över världen: ”Ner med politiken, marknaden ska ta över, satsa på dig själv.” Dels den ekonomiska krisen i Sverige, utlöst av en fastighetsbubbla som sprack.

– Sammantaget gjorde detta att begreppet folkhemmet var väldigt tillbakapressat. Överhuvudtaget var vi som parti och regering väldigt tillbakapressade, sa Ingvar Carlsson.

Han drog sig till minnes att Financial Times skrev: ”Nu ska nyliberalismen krossa den sista bastionen” – alltså Sverige.

– Då började vi i stället prata om den svenska modellen, vi vädjade lite till svenskarnas nationalistiska stämningar. Här skulle minsann inte krossas något, sa Ingvar Carlsson.

Och folkhemmet klarade krisen.

– Hörnstenarna i välfärdssamhället bestod, och det innebar att man, när ekonomin i slutet av 90-talet började förbättras, kunde bygga vidare igen, sa Ingvar Carlsson.

Han tycker inte att det spelar så stor roll vilket begrepp man använder – folkhemmet, den svenska modellen eller välfärdsstaten.

– Jag använder alla tre och menar i stort sett samma sak. Men begreppen välfärdsstaten och den svenska modellen hjälpte till, så att folkhemmet överlevde.

För Ingvar Carlsson har folkhemmet av fyra grundbultar:

- ▶ En generell välfärd som till exempel utesluter att man inkomstprövar barnbidraget.
- ▶ En ganska stor offentlig sektor som tar ansvar för en basal trygghet, sjukvård, skola, barnomsorg och äldreomsorg.
- ▶ Ett inkomstrelaterat försäkringssystem som gör att människor inte bara ska ha en grundtrygghet om de drabbas av sjukdom eller arbetslöshet utan också att de i stort sett ska kunna behålla sin levnadsstandard.
- ▶ En stark fackföreningsrörelse som tar ansvar för löner och andra villkor på arbetsmarknaden och också har ambitioner på det sociala området.

Rubriken på Ingvar Carlssons inledning var ”Har folkhemmet en framtid?”. Hans svar var – kanske inte så överraskande – att folkhemmet kommer att leva vidare.

– Jag tycker att det har lämnats ganska påtagliga bevis, inte bara i Sverige och Norden utan även i flera andra länder, för att trygghet inte är ett hot mot tillväxten. Folkhemmets motståndare har ofta i sin propaganda påstått det – att om det blir för mycket trygghet, då arbetar man inte och då får vi ingen tillväxt att fördela, sa Ingvar Carlsson.

Den nordiska modellen

Han ansåg att det finns empiriska bevis för att de länder ”som har folkhemmet i sig” också har en bättre tillväxt.

– De länder som brukar föras in i den nordiska modellen kommer nästan alltid bland de tio främsta i världen. Då finns ingen anledning att överge en sån modell, särskilt inte om man tror på den.

Ingvar Carlsson såg också en uppgift för folkhemstanken i de stora utmaningarna kring global miljö och rättvisa.

– Klimatförändringarna, brist på vatten i världen och global konkurrens gör att vi står inför stora förändringar i vårt levnadssätt. Om vi ska få människor att ompröva sitt sätt att leva är det viktigt att de känner trygghet.

– Människor som är trygga blir djärvare, mer positiva. Men utsatta människor blir rädda och värjer sig mot förändringar.

– Så jag hävdar att om vi ska klara de stora utmaningarna i världen, då behövs trygghet. Och då är folkhemmet en bra utgångspunkt.

Jenny Andersson, ekonomihistoriker vid Institutet för framtidsstudier, talade om folkhemsnostalgi. Hon såg ett problem i att ett begrepp som ska vara en framtidsvision numera inte innehåller så mycket som är polariserande eller konfliktfyllt.

– På 90-talet såg vi nyliberalismens död och den svenska modellens seger. Idag finns en total politisk uppslutning kring den svenska modellen och begreppet folkhem, sa Jenny Andersson.

Hon tog också upp det som kallats folkhemets mörka sida, den sociala ingenjörskonsten och tvångssteriliseringar av fattiga och psykiskt sjuka.

– Folkhemmet blev under en period förknippat med maktutövning. Makarna Myrdal blev ett slags upplysta despoter som skulle lägga allting till rätta, sa Jenny Andersson.

Hon konstaterade att den ekonomiska krisen i Sverige utlöste ett historiskt sökande efter folkhemets egentliga värdegrund.

– Under det tidiga 90-talet visste man inte riktigt vilken framtid som väntade den svenska välfärdsstaten. Så småningom, i krispolitikens och budgetsaneringens spår, fick vi en återkomst eller till och med rehabilitering av folkhemsbegreppet. Och från mitten av 90-talet står det inte för maktutövning och tillrättaläggande utan för trygghet över de politiska gränserna och en känsla av gemensam historisk erfarenhet.

– Och det var nog också därför begreppet blev så oerhört omtvistat under det tidiga 90-talet, vi var inte överens om vilken den gemensamma historiska erfarenheten var. Nu verkar det som att vi faktiskt är det igen, sa Jenny Andersson.

Hon refererade till boken *Är svensken människa?* av de två historikerna Lars Trägårdh och Henrik Berggren. Här ses folkhemmet som något svenskt – inte socialdemokratiskt eller liberalt.

– De pratar om en svensk folksjäl, ett svenskt kynne som finns rotat i folkhemserfarenheter. Och det tror jag är den ställning som folkhemmet har fått under 90-talet.

– Vi har närmat oss en nationalistisk syn på folkhemsbegreppet, något som kommer ur en djupt rotad svensk historisk erfarenhet, till och med ur en svensk mentalitet, sa Jenny Andersson och berättade att om man söker på ”folkhem” på Google, blir första träffen en sida som heter Blågula frågor och som handlar om Sverigedemokraternas politik.

– Folkhemmets återkomst är förknippad med en nostalgi som kan delas av många olika politiska rörelser och som är farlig. För det handlar om en nationalism som över de politiska gränserna talar till folket, till ett slags folk känsla eller folksjäl – faktiskt också om en nationalkaraktär, sa Jenny Andersson.

Under de senaste 15-20 åren har vår gemensamma historiska ”folkhemserfarenhet” berikats av nya grupper.

– Till exempel invandrades och minoriteters historiska erfarenheter, men också erfarenheterna hos de grupper som under 90-talskrisen fick uppleva en välfärdsstat som skar ned kraftigt. Där handlade det om folkhemmets väggar snarare än om själva folkhemmet, sa Jenny Andersson.

Hon påpekade att nostalgi är längtan efter det förflutna. Den längtan kan leda till rädsla för framtiden, om man ser framtiden som ett ”förlorat paradiset” från det förflutna.

– Då gäller det att bevara det uppnådda. Det har vi sett tydligt i svensk politik där metaforer som ”slå vakt om” har varit centrala sedan slutet av 90-talet. Men man kan också längta efter det förflutna på ett mer konstruktivt sätt: genom att dra lärdomar av vad som hänt och lägga dem till grund för en annan framtid, sa Jenny Andersson.

Den tredje inledaren, ledarskribenten Barbro Hedvall på Dagens Nyheter, talade om folkhemmet som en nyttig myt.

– Folkhemmet är en myt som varit – och är – den bästa och mest använd-

bara föreställningen i svensk politik. Vi vet att den fanns på högerkanten på en nationalistisk grund och att den sedan infogades i den stora socialdemokratiska berättelsen, sa Barbro Hedvall.

Hon frågade sig vad ordet folkhem egentligen står för och valde då att lägga betoningen på "hem" snarare än på "folk".

– För mig är det naturligt att gå till Fredrika Bremer, den första stora svenska "hem-författaren", som till och med skrivit en roman som heter Hemmet. I sina tidiga romaner på 1830- och 40-talen bygger hon upp en idealbild av det goda hemmet.

– Till det goda hemmet hör den nära knytningen mellan dem som bor där, men också att det är ett hem som är öppet för andra – fosterbarn, tillkommande personer. Det är alltså inte blodsbanden som gör det goda hemmet, utan andan, stämningen och respekten mellan människorna.

Barbro Hedvall ville inte lägga tonvikten på "folk" i meningen nationers folk som marscherar tillsammans på nationaldagen. För henne står "folk" för "människor".

– Vi har alltså ett hem, öppet för de människor som har råkat hamna där tillsammans. Och hemmet som en symbol för ett av politiken välordnat samhälle är väldigt tilltalande och gångbart, även för framtiden.

– Jag tänker på de svårigheter som nu möter oss, vare sig det handlar om integration, miljöhot eller globalisering. Och jag tänker mig att svenska politiker i framtiden ska kunna använda den här bilden och visa att i ett hem kan man faktiskt spela på olika pianon, eller äta tillsammans fast man har olika matvanor, man kan leva efter överenskomna husregler, sa Barbro Hedvall

– I ett hem handlar det om att försöka jämka ihop sig, var och en i sin vrå med sina vanor, men vi måste hålla oss till husreglerna, de som gäller i vårt samhälle.

– På det sättet tänker jag mig också att bilden kan brukas av politiker i ett internationellt sammanhang för att visa att här har vi mött ekonomiska utmaningar, stora folkomflyttningar och säkerhetspolitiska hot – men att det

är problem som vi har kunnat lösa i samförstånd, sa Barbro Hedvall.

Just samförstånd och kompromissvilja är enligt Barbro Hedvall det som skiljer svensk politik från andra länders.

– I den internationella debatten om klimathotet och energiförsörjningen handlar det också om att jämka ihop sig, att skapa en bild av att vi har ett klot, en värld. Vi måste försöka hitta de regler som gör att vi kan dela på utrymmet, dela på resurserna och leva tillsammans.

– Så jag tror på folkhemmet som en användbar bild, en myt som kan fortsätta leva i det här århundradet, sa Barbro Hedvall.

Nya motsättningar

Samtalsledaren Anne-Marie Lindgren, utredningschef vid Arbetarrörelsens tankesmedja, konstaterade att Jenny Andersson talat om risken att folkhemsbegreppet exkluderar människor och deras erfarenheter, medan Barbro Hedvall mer betonat den inkluderande aspekten.

– Ja, risken för exkludering finns förstås, men den är ganska lätt att argumentera emot. Den som bor och verkar i Sverige, vare sig han eller hon har fötts här eller kommit hit av egen fri vilja, ska naturligtvis få leva här och finna sin plats i folkhemmet, sa Barbro Hedvall.

Jenny Andersson trodde att en av anledningarna till att folkhemsbegreppet överlevt så länge är att det är ett så öppet begrepp, mer sympatiskt än till exempel liberalernas ”kontrakt”.

– Jag tror inte på tanken som många har förfäktat, att folkhemsbegreppet inte är kompatibelt med olikhet. Vi skulle kunna betrakta det som ett hem där man faktiskt samsas, inom vissa gemensamma ramar och där man kan vara olika.

– Men problemet är att tonvikten idag ligger på just folk, inte på folkets hem, där alla kan vara olika människor. Då blir det en exkluderande vision. Och jag tror att den tendensen är mycket mer utbredd än vi anar, sa Jenny Andersson.

Anne-Marie Lindgren påminde om att den historiska bakgrunden till Per Albin Hansson folkhemstankar på 1920-talet var diskussionen om huruvida socialdemokraterna skulle bli ett "folkets parti" eller ett "arbetarparti".

– I grunden låg nödvändigheten att förena arbetarklassintressen med medelklassintressen. Det var styrkan i hela folkhemsbegreppet, att man i stället för att appellera till en enda befolkningsgrupp, breddade och vädjade till större grupper, sa Anne-Marie Lindgren.

– I dag har vi en debatt om den gamla alliansen mellan arbetarklass och medelklass håller på att sprängas, den allians som var en förutsättning för folkhemmet.

Ingvar Carlsson tyckte inte att det längre är meningsfullt att se skillnader mellan arbetare och tjänstemän.

– Däremot har det vuxit fram motsättningar mellan andra grupper, till exempel invandrare, människor med låg ekonomisk standard, äldre pensionärer, uteliggare, narkotikamissbrukare.

Vi ser ett samhälle där vi inte till fullo har "det goda hemmet".

– Då är frågan om det går att använda folkhemsbegreppet även nu. På den frågan vill jag svara "ja". Och det blir ännu tydligare när man anlägger framtidsperspektiv och frågar sig hur vi ska få med oss människor i en stämning där man inte nostalgiskt tittar tillbaka utan optimistiskt vågar se framåt.

– Jag tror att otrygga människor är rädda för framtiden. De har en tendens att sluta sig mot omvärlden och säga "Jag klarar mitt", medan trygga människor är mer optimistiska och vågar ta risker.

Ingvar Carlsson tog den svenska fackföreningsrörelsen som exempel.

– Den har varit väldigt förändringsinriktad, accepterat och ibland varit pådrivande i förändringar. Bort med gamla arbetsplatser som inte ger bra lön och bra arbetsmiljö – satsa på det nya! Det gick därför att medlemmarna kände sig trygga. I andra länder är facken motståndare till förändringar därför att medlemmarna känner sig otrygga.

– Därför är jag optimistisk om det här begreppets framtid. Sen är det

mindre viktigt vad man kallar det. Men så här långt har ”folkhemmet” varit väldigt slitstarkt, sa Ingvar Carlsson.

Ärkebiskop Anders Wejryd tog upp tråden med svenskt folkhem och nordisk modell och trodde att den lutherska teologin kan ha spelat sin roll här. Luther säger att ”Gud behöver inte dina goda gärningar – men medmänniskan behöver dem”.

– Det är en början till en sekularisering av etiken. Luther har sagt att ”jag ser mig i spegeln och jag ser ett svin, men det är ett älskat svin”. Jag tycker det är jättebra, för det hindrar mycket moralism.

– Om man knyter etiken till min nästa, att det jag gör tjänar min medmänniska, är man ute på ett diskussionsplan där människor kan delta vare sig de är kristna eller inte.

Anders Wejryd hyste gott hopp om idén om folkhemmet, så länge den utgår från vår nästa – och kanske vidgar cirkeln som innesluter ”vår nästa”.

– På 1800-talet växte det begreppet från familjen och släkten, till samhället som fanns runt omkring, till nationalstaten. Kanske finns en möjlighet att utöka det ytterligare idag, genom inlevelse i andras villkor och insikten att vi inte har olika värde, sa Anders Wejryd.

Marie Demker, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, ville sätta ett frågetecken efter seminariets rubrik ”Det nya folkhemmet”.

– Jag undrar om det finns nåt nytt folkhem. Jag uppfattar bara det gamla folkhemmet och folkhemsnostalgi, som är väldigt fruktbar för grupper som är rädda för förändring.

– Marie Demker undrade om inte dagens svenska folkhem är en halvstor villa med fin trädgård och högt staket, säkerhetsdörr och larm, där man låser grinden noga varje kväll.

– Sen går man och lägger sig och uppfattar sig som väldigt tryggt. Rent objektivt lever vi inte i ett mycket otryggare samhälle idag, ändå finns denna inrotade rädsla som skapar otrygghet.

Marie Demker trodde att det stora problemet är bristen på visioner om det

nya folkhemmet. Och eftersom det är socialdemokraterna som burit fram folkhemsmetaforen, bör det vara socialdemokraterna som skapar de visionerna.

– En otroligt viktig uppgift, kanske den viktigaste just nu, sa Marie Demker.

Regionrådet Kent Johansson (c) berättade om sin uppväxt på landsbygden utanför Skara och hur chansen till utbildning var bästa möjligheten att förändra livet.

– För mig är begreppet folk inte begränsande, utan inkluderande. Orden folkhögskola och folkbildning innebär att inte bara vissa får tillträde till högskolan eller bildningen, sa Kent Johansson.

Sven-Eric Liedman, professor emeritus i idéhistoria vid Göteborgs universitet, fortsatte värderingen av orden folk och hem:

– Hem behöver ju inte vara helt positivt, det kan ge en klaustrofobisk upplevelse också – hemmet som sluter sig och stänger inne. Trygghet är också ett intressant ord som förknippas med folkhemmet. Men där har vi sett en glidning från trygghet till säkerhet.

– Trygghet är att verkligen lita på sin nästa, men för att känna säkerhet måste man låsa alla dörrar. Och vår starkaste upplevelse av globaliseringen är kanske alla kameror, lås och larm, sa Sven-Eric Liedman.

Bröd och rosor

Henrik Björck, professor i idéhistoria vid Göteborgs universitet, berättade att ordet folkhem ursprungligen togs över från tyskans "Volksheim". Först var folkhem ett ställe där fattiga kunde få tillgång till litteratur och samhällsinformation till reducerat pris. Sådana inrättningar fanns i större städer i Sverige i slutet av 1800-talet.

– Det var en socialliberal, kristlig hjälp-till-självhjälpsinrättning som utvecklades både i Tyskland och i Sverige. Och det skedde i kamp med Folkets hus, för arbetarrörelsens representanter vände sig emot de här tidiga folkhemmen, sa Henrik Björck.

Han berättade att Per Albin Hansson i sitt folkhemstal i riksdagen 1928, då han var oppositionsledare, faktiskt talar betydligt mer om ”medborgarhem” än om ”folkhem”.

– Den debatten har i efterhand utpekats som startögonblicket för folkhemmet. Men Per Albin Hansson nämner folkhem bara i förbigående. Och ingen bryr sig. Inte förrän det kommer en konfrontation, ett riktigt påhopp, från den extreme högerpolitikern Arne Forssell – för övrigt far till Lars Forsell. Först då blir alla efterföljande talare tvungna att ta ställning till ordet folkhem.

– Per Albin Hansson gjorde alltså inte så mycket väsen av ordet, men konfrontationspolitikern Forssell gav det en sådan kraft att andra var tvungna att ta ställning. Så man ska inte underskatta konfrontationens betydelse i politiken, sa Henrik Björck.

Daniel Suhonen, chefredaktör för SSU:s idétidskrift Tvärdrag, saknade ordet jämlikhet i debatten. Han påminde om den stolthet det innebar för en arbetarfamilj att vara med och bygga folkhemmet.

– Det som då var styrkan – och som idag kanske är svagheten – var att folket slöt en allians med överheten i detta folkhem. Och det drivande var kanske inte framför allt bröd på bordet utan bröd och rosor – alltså värdighet.

– Att bygga ett Folkets hus var en akt av värdighet. Man ville inte böja sig, man ville vinna värdighet – och det vann man genom organisering, sa Daniel Suhonen.

Han gav uttryck för en stor sorg över att jämlikhetstanken ”eroderat bort” i folkhemmet.

– Jag tror att det hänger ihop med vårt blinda fokus på det materiella folkhemsprojektet. Jämlikhetstanken byggde på en kulturell värdighet – alltså bildningscirklarna, motståndet som bestod i att själv skaffa sig en värdighet genom bildning.

– Arbetarrörelsen lyckades uppnå enorma förbättringar av det materiella och ge formella utbildningsmöjligheter för arbetares barn, det är fantastiskt

och helt unikt. Men nånstans på vägen glömde man det här andra – självorganiseringen, bildningen, kampen.

– Jag kan nästan börja gråta när jag står på en Finlandsfärja och ser att arbetarrörelsens kamp hittills har lett till att vanliga arbetare nu har råd att åka färja till Finland, med allt vad det innebär av billigt brännvin, lite bra musik och lite gott käk.

– Det blev inte mer än så. Men drömmen var något helt annat, drömmen om det goda livet. Och den har på nåt sätt försvunnit, sa Daniel Suhonen.

Han såg Konsumrörelsen som ett exempel på folkhemmets självburna värdighet.

– Konsum var den rörelseburna tanken om bra mat, man skulle få hälsodugliga livsmedel. Det kämpade man för och byggde upp. Men idag när socialdemokrater och andra bygger städer, är det nåt helt annat.

– Nu bygger vi saluhallar för somliga och lågprisvaruhus för andra. Så har folkhemmet förvandlats. Handslaget mellan en upplyft överhet och en självorganiserad rörelse har släppts. Vi har folkhemstanken kvar, men utan jämlikhet. Och är det nånting vi behöver få tillbaka så är det tanken om jämlikhet, sa Daniel Suhonen.

Frida Johansson Metso, ordförande i Liberala Ungdomsförbundet (LUF), spetsade till debatten genom att påpeka att det svenska folkhemmet än idag vilar på kapitalistisk grund. För utan företagens vinster blir det inga skatter och inget välstånd att fördela.

– Jag vill kalla vårt folkhem för ett kapitalistiskt folkhem. Det har haft en vettig balans mellan näringslivet, marknaden och politiken. Det har varit vårt signum och har gjort att den svenska – eller nordiska – modellen fungerat så bra.

– Så även om folkhemmet inte är den viktiga bild vi behöver, så behöver vi något. Och då tycker jag att ”den kapitalistiska välfärdstaten” är ganska bra, sa Frida Johansson Metso.

Hon har tidigare försökt debattera helt fri invandring till Sverige.

– Det skapade upprördhet, förstås. Men jag tycker att det ligger i folk-

hemstanken. Om vi nu är så eniga om att arbetslinjen gäller, varför ska inte alla människor som vill komma hit och arbeta och försörja sig få göra det och bidra till svensk produktivitet?

Lars Bäckström, ny landshövding i Västra Götalands län och tidigare riksdagsman (v), sa att Sverige skiljer sig från andra länder på så sätt att medborgarna har en mycket stor tilltro till ”den goda staten”, något han trodde var ett arv från de fria böndernas allians med kungamakten.

– I Sverige var kungen böndernas bundsförvant mot herremännen, det skapade ett grundläggande förtroende mellan bondesamhället och kungamakten. Bönderna var också kollektivt organiserade i en bygemenskap, ofta i samverkan med kyrkan. Man tog hand om de fattiga i byn, det var en social känsla präglad av ett lutherskt och även katolskt idéarv, sa Lars Bäckström.

– De tankarna fortplantas sedan in i arbetarrörelsen, med samma grunddrag om en kollektiv känsla. Vi får samverkan mellan liberalism och arbetarrörelse, vi får en harmonisk utveckling mot ett ganska homogent samhälle med stor respekt mot bygrannen. Och man tror på staten.

Pappa staten

Men det har också funnits stränghet i folkhemmet.

– När jag var barn, var min mamma livrädd för sjukkassan. Hon var jättesjuk men vågade inte göra mat till barnen för sjukkassan kunde komma och knacka på dörren.

Lars Bäckström pekade också på ett patriarkaliskt drag i folkhemmet.

– Det var Pappa staten som talade till sina barn, medborgarna. Det fanns nästan ingen mamma i folkhemmet, det var ett patriarkat. Pappan i det goda hemmet känner inga kelgrisar, inga styvbarn, men det är tydligt att det är Pappa staten som talar, sa Lars Bäckström.

Han blickade tillbaka till 50-talet då det svenska samhället hade en skattekvot på 20 procent.

– Då stod den offentliga sektorn för ungefär en femtedel av vad den gör

idag i produktion. Det har aldrig producerats så mycket kollektivt finansierad välfärd som idag. Ändå har missnöjet kanske aldrig varit större än idag. Det är den stora paradoxen – Sveriges kommuner och landsting har aldrig haft så stora resurser som idag, ändå är missnöjet så stort. Vi sitter och pratar om att det var bättre för 50 år sen, men det var det inte alls, det var jättreruggigt för 50 år sen!

Anne-Marie Lindgren inflikade att Tage Erlander gav just det fenomenet ett namn: ”de stigande förväntningarnas missnöje”.

Göran Johansson, ordförande i kommunstyrelsen i Göteborg, tog upp begreppen solidaritet och rättvisa.

– Dagens ungdomar har svårt att ge solidaritet ett positivt innehåll, de tror att rättvisa och solidaritet är samma sak. Men för mig är de faktiskt motsatser, sa Göran Johansson.

– Solidaritet är förmågan att kunna sätta sig in i en annan människas situation och avstå från något för att den andre behöver det bättre.

– Jag tror att vi i arbetarrörelsen tog livet av solidaritetsbegreppet när vi införde rättvisa som alternativ. Rättvisa kan man konsumera. Solidaritet måste man producera genom kunskap.

– Förutsättningen för solidaritet är att människor träffas och lär sig mer om varandra. Annars kan vi inte få solidaritet och utan solidaritet kan vi inte heller återskapa det gamla folkhemmet, sa Göran Johansson.

Han ansåg att de flesta av oss egentligen är djupt solidariska.

– Men möjligheten att få denna kunskap om varandra blir allt mer sällan förekommande, den ersätts av en massa såpor och annan fullständigt meningslös underhållning på TV.

– Jag tror att trygghet är avgörande för solidaritet. Och då behövs mötesplatser. Internet är väl utmärkt, men där träffas man ju aldrig. Det är nog ganska farligt att bara prata med folk man aldrig träffar, sa Göran Johansson.

Han efterlyste fler mötesplatser där olika grupper i samhället kan träffas och lära känna varandra.

– Den rasism vi har i Sverige idag är väldigt utvecklad och den bygger framför allt på människors okunnighet om varandra. Inget motverkar rasismen så mycket som att folk lär känna varandra.

– Men i dag pratar vi mest om varandra, inte med varandra. Och då blir det garanterat otrött. Pratar man med varandra så blir man trygg, sa Göran Johansson.

Efter lunch summerades förmiddagen av Lotta Vahlne Westerhäll, professor i juridik vid Göteborgs universitet. Hon gjorde en genomgång av hur det svenska folkhemmet förändrats under decenniernas lopp vad gäller demografi, ekonomi och demokrati.

En av hennes slutsatser var att vi idag har svårt att ta ställning i en rad balansfrågor, till exempel balansen mellan solidaritet och egennytta, mellan kollektiv och individ, mellan stabilitet och föränderlighet, mellan obligatoriskt och frivilligt och mellan offentligt ansvar och egenansvar.

– Allt detta är brytningsfrågor som vi inte förmått ta ställning till. Nu måste vi sätta ner foten för att gå vidare och kunna bestämma vilket folkhem vi vill ha i framtiden.

– Jag tror att vi inte på flera decennier har funderat över de samhälleliga och medmänskliga värden som ligger bakom folkhemstanken. Nu är det kanske dags att lyfta fram de svåra balansfrågorna, sa Lotta Vahlne Westerhäll.

Hon hade också funderat över vilka människor som skulle befolka folkhemmet. Och i förarbeten till lagtexter, till exempel hela det sociala trygghetssystemet, hittade hon talet om ”den starka människan”.

– Det var den starka människan som skulle bo i folkhemmet. Och det starka samhället, den starka staten, skulle hjälpa till att skapa denna människa. Det var en människa som hade en viss bildning och ett arbete och det skulle den starka staten ordna.

– Och blev man sjuk, fanns sjukförsäkringen med principen att man skulle få kompensation för inkomstbortfall. Det var ideologiskt och psykologiskt viktigt att utgå från en människa med arbete. Sedan skulle staten

rycka in och hjälpa till om vederbörande inte kunde utföra arbetet på grund av sjukdom, ett försäkringstänkande där man frångick det barmhärtighetstänkande som länge legat till grund för vår fattigvård, sa Lotta Vahlne Westerhäll.

Anne-Marie Lindgren tyckte att talet om den starka människan var intressant. Annars talas det oftast om att samhället ska skydda den svage och att i starka, samhällseliga system blir människan svag och passiv.

Lotta Vahlne Westerhäll svarade att den starka människan var nödvändig för staten, för expansion och tillväxt.

– Samhällsfördragets tanke var att om den enskilda individen överlät en del av sin frihet till staten, skulle staten se till att individen fick lite tillbaka, genom att underlätta för vederbörande att bli en stark individ.

– Hela vår medborgerliga fri- och rättighetskatalog har ju det syftet. Utbildnings-, bostadspolitiken – allt är till för att människan ska kunna bli en självständig, myndig person som kan fungera i det starka samhället.

– Man ville inte omyndigförklara människor längre. Samhällets goda skulle inte tillfalla dem av barmhärtighet utan därför att de hade rätt till det. Det var att förklara dem för starka, myndiga och självständiga individer, sa Lotta Vahlne Westerhäll.

Det starka samhället

Kajsa Borgnäs, ordförande i Socialdemokratiska studentförbundet, berättade om statsvetaren Christina Boréus som studerat hur politiska begrepp använts de senaste 30 åren.

– Hon visar att vi har ersatt frihet, jämlikhet och solidaritet med valfrihet, rättvisa och välgörenhet. Och det gäller över hela det politiska spektret, från höger till vänster.

Kajsa Borgnäs tyckte att diskussionen om det starka samhället var intressant, eftersom det från början var ett frihetsprojekt.

– Människor organiserade sig för att göra politiken till den kraft som

styrde fördelningen av makten i samhället. Välfärdsstaten skulle vara garant för jämlikheten – och jämlikheten skulle leda till frihet.

– Nu är det precis tvärtom, det har svängt helt och hållet. Staten ska inte försöka sig på jämlikheten, därför att det kränker människors valfrihet. Man har backat i ambitioner om jämlikhet för att människor ska vara fria, sa Kajsa Borgnäs.

Ärkebiskop Anders Wejryd påpekade att folkhemmet inte kan finnas till bara för dem som fanns i det från början.

– Om inte bilden av ”de andra” – inlevelsen och solidariteten – är tydlig, blir nog folkhemmet inte så kul. Då måste hemmet kanske göras till en buncker för att vara säkert och tryggt. Folkhemmet måste också ta sin utgångspunkt i att livet är relationer – inte det vi uppnår. Och det är naturligtvis skrämmande för många av oss, sa Anders Wejryd.

Företagaren Carl Bennet, ordförande i Göteborgs universitets styrelse, tyckte att folkhemsvisionen har tjänat Sverige mycket bra och blivit ett internationellt föredöme.

– Men nu utsätts den för väldiga krafter i globaliseringen. De krafterna kommer kanske inte att sätta folkhemmet på spel, men de kommer att påverka mycket. Och då är det intressant att fråga sig vad som krävs framöver.

– Jag tror att det är viktigt att vi frågar oss hur vi bäst kan använda det vi har och vad vi behöver förändra för att ändå kunna ha de basvärderingar som folkhemmet bygger på, när vi möter framtiden, sa Carl Bennet.

Bengt Göransson, före detta kulturminister (s), såg ett problem i att folkhemmet idag blivit en synonym till välfärdsstaten.

– Då handlar det mest om välfärd, hälsa och sjukvård, men det finns andra komponenter där man kan se hur samhällsutvecklingen förändras och ändrar människors attityder, till exempel arkitektur. Förr byggde arkitekter samhällen – i dag bygger de hus. Och då är det svårt att bygga ett folkhem, sa Bengt Göransson och tog ett konkret exempel, det 55 år gamla Årsta Centrum i Stockholm.

– Det var ett försök att skapa ett centrum som var en integrerad del av ett samhälle. Lite förenklat kan man säga att Årsta Centrum ”kallade de sina till sig”. Idag har vi Turning Torso, som ”ropar till Köpenhamn”. Och genast när Turning Torso är invigt, störtar borgarrådet Annika Billström (s) i Stockholm fram och säger: ”Nu måste vi ha ett hus som är ännu högre!”

Bengt Göransson berättade att Stockholms stads kulturvision för 2030 innebär att staden ska vara mer berömd och attraktiv för utländska turister än Berlin och Barcelona.

– Jag blir lite tagen när jag upptäcker att detta är en kulturvision. Då är vi plötsligt ett kollektiv. Vi ska visas upp som en liten klump, en massa som ska locka omvärlden till oss, sa Bengt Göransson.

Ingvar Carlsson knöt an till Lotta Vahlne Westerhälls balansfrågor och inskräppte vikten av att vara klar i sina värderingar.

– Då blir det lättare att ta ställning till de svåra balansfrågorna. Det blir också lättare att kompromissa mellan partier över blockgränserna – paradoxalt nog – om man har klara och tydliga värderingar, för då vet man var gränsen går: ”Hit kan vi kompromissa, men inte längre!”

Ingvar Carlsson trodde att otydlighet i värderingar är farlig i en demokrati, det kan göra demokratin mindre handlingskraftig.

– Däremot är det värdefullt för svensk demokrati att ha en grundläggande värdegemenskap som gör att risken för majoritetsdiktatur är ganska liten. Och den värdegemenskapen ska vi behålla, däremot ser jag det inte som en tillgång, snarare som ett problem, att vi tappar skärpan i våra politiska värderingar.

Ingvar Carlsson påpekade att det är en väldigt stor skillnad mellan en regering som skär i välfärden därför att den av ekonomiska skäl är tvingad till det och en regering som gör det av ideologiska skäl, därför att den vill ha ett annat samhälle.

Han återkom också till ”det starka samhället” och sina företrädare Olof Palmes och Tage Erlanders syn på det.

– För dem betydde det starka samhället att vi inte skulle hamna i den amerikanska situationen där 40-50 miljoner människor står utan en sjukförsäkring. Eller som nu, när amerikanska storföretag går omkull. Då förlorar en massa människor sina pensioner som är kopplade till frivilliga försäkringar eller avtal med arbetsgivaren.

– Det starka samhället skulle ta ansvar för alla människor. Det är väl ett namn vi inte skulle använda idag, men jag tycker fortfarande att tanken att vi gemensamt bestämmer oss för grundläggande rättigheter är väldigt sympatisk. Jag vill kalla den medborgarrätt. Och ställer man upp för den, kan det inte accepteras att man diskriminerar invandrare, homosexuella eller andra grupper – för alla har vi lika rättigheter, sa Ingvar Carlsson.

De röda patriarkerna

Daniel Suhonen erinrade om romanen *Missnöjets vinter* av John Steinbeck, där författaren reser runt i USA och möter ett stort missnöje mitt i välståndet.

– Folk har det bättre än nånsin men de är oerhört missnöjda. Kan det handla om förlusten av framtiden, det moderna projektet? Man tror inte längre att det ska bli bättre, bara sämre, sa Daniel Suhonen och knöt an till Sverige och 90-talskrisen.

– Den sanering av ekonomin som Ingvar Carlsson inledde och som Göran Persson tog åt sig äran av, blev knäcken på tron att det kan bli bättre i Sverige. Jag har en känsla av att vi har permanentat krisen i samhället – en förlust av framtiden.

Daniel Suhonen tog upp begreppsparet auktoritet och auktoritär.

– Vi har alltid haft ledare, några som bestämmer. Men under den lilla parentes i eländet som utgörs av folkhemmet, så ersattes de auktoritära ledarna av auktoriteter – alltså folkets egna valda ombud.

– Den röde patriarken var i alla fall folkvald, fackpampen var medlemsvald och kommunalrådet var en man som val efter val efter kunde få 45 procent och regera vidare. Det är denna auktoritet, den röde patriarken, som

man kritiserar och spottar på under slutet av 80-talet och 90-talet.

Idag har det auktoritära ledarskapet kommit tillbaka. Man ska uppifrån undervisa och tillrättvisa och människorna är återigen inordnade.

– ”Auktoritet” eller ”auktoritär” säger mycket om vilket samhälle man lever i, om demokratin verkligen finns där. Och då föredrar jag de röda patriarkerna, för de är valda av folket och kan kritiseras, sa Daniel Suhonen.

Göran Johansson påminde om den gamla diskussionen om ”närande och tärande branscher” och kopplade den till globaliseringen.

– Idag skiljer man inte på närande och tärande branscher, alla är viktiga för att skapa mångfald och för att klara den globala konkurrensen. Tryggheten i välfärden är en förutsättning för att klara globaliseringen, men det diskuterar vi väldigt sällan, eftersom talet om ”närande och tärande” finns kvar i bakhuvudet, sa Göran Johansson.

– Idag är alla branscher närande i en globaliserad värld. Och det tror jag stärker oss i Sverige, eftersom vi har en 70-80-procentig uppslutning bakom det vi kallar välfärdssamhället. En bättre bas för att möta globaliseringen finns nog inte, sa Göran Johansson.

Lars Bäckström knöt an till Erlanders tes om ”de stigande förväntningarnas missnöje”.

– I dag, när produktionen av välfärdstjänster är större än någonsin, är missnöjet nästan som störst och kraven växer samtidigt på att det behövs mycket mer. Hur klarar sig folkhemmet i det läget? Då uppstår turbulens och alla letar svar, sa Lars Bäckström.

Trots att han lämnat partipolitiken ville Lars Bäckström vara lite provokativ och frågade sig om regeringen Reinfeldt kom till makten därför att den sade sig ha ett svar på välfärdsdilemmat.

– Kruxet är att kraven växer och alla vet att vi inte kan höja skatterna. Men alliansen påstod att den hade en lösning på den här omöjliga ekvationen: ”Vi kan se till att alla kommer i arbete.” Var det därför den vann? Det är värt att fundera över. Det visar i så fall hur extremt starkt förankrad folkhemstanken

är. Man är tvungen att vara ansluten till den för att vinna riksdagsvalet, sa Lars Bäckström.

Han skrev för några år sedan en artikel – och fick skäll av sitt parti för det – om den offentliga sektorns kraftiga ökning de senaste 50 åren.

– Mellan 1950 och 2002 ökade den offentliga konsumtion i fasta priser per invånare med 274 procent! Under samma tid ökade den privata konsumtionen med 137 procent och skattekvoten höjdes från 20,5 procent till 51,8 procent av BNP. Den resan kan vi inte göra en gång till, det inser alla – och då blir det gnöligt, sa Lars Bäckström.

Han förutspådde en tuff diskussion om vad som ska produceras inom den offentliga sektorn och vad som ska skalas bort. Särskilt svår lär debatten bli om socialförsäkringarna.

– Vi har haft jättestora omläggningar av skattesystemet och pensionsystemet. Och vi kommer att få en jätteomläggning av socialförsäkringssystemen – det är givet, för annars bär inte systemen.

Lars Bäckström sa sig vara säker på att det svenska folkhemmet kommer att överleva.

– Men det nya folkhemmet innehåller en blocköverskridande socialförsäkringsreform. Ingen av oss vet hur den ser ut, men den kommer. Frågan är bara när.

Marie Demker underströk hur viktigt det är för ett samhälle att ha en framtidsidé.

– Man kan inte leva med en förlorad framtid, man måste kunna tänka sig nånting som liknar ett folkhem.

– Jag kan tänka mig att ett framtida folkhem kan ses som ett höghus som inrymmer olika lägenheter, olika utsikter, möblemang och matvanor. Men vi bor ändå i ett och samma hus, kanske med självförvaltning. Det kan vara en smakligare metafor i ett modernt samhälle, för jag håller med om att det här med hem och familj är problematiskt.

– Jag har själv administrerat en så kallad modern familj. Jag och min man har

uppfostrat tre barn. Ibland har hemmet känts snarare som en flygplatsterminal än ett hem. Så det vi förknippar med hem är olika för olika människor.

Marie Demker tog upp det faktum att de politiska partiernas medlemstal har sjunkit kraftigt, från 20-22 procent av befolkningen på 60-talet, till under fem procent idag.

– Oerhört få människor är alltså med i politiska partier och väldigt många, framför allt de unga, saknar erfarenhet av hur politiken fungerar inifrån, sa Marie Demker.

– Jag är av uppfattningen att organisationsarbete är en central del av samhällslivet. Och jag har – halvt på skämt, halvt på allvar – föreslagit obligatoriskt partimedlemskap i Sverige. Tanken är att trigga igång en debatt om hur viktigt det är att vara med i någon form av samhällelig organisation, sa Marie Demker.

Fredrika Lagergren, statsvetare och utbildningsledare vid Göteborgs universitet, tyckte att det är problematiskt att tala om ”ett nytt folkhem”.

– Folkhemmet är en gammal bild som användes för att bygga upp samhället i samband med industrialiseringen och för att hitta en trygghet i tillvaron. Men man kan ju ha kvar grundläggande värden som solidaritet och jämlikhet även om man byter ut metaforen, sa Fredrika Lagergren.

Hon förde över diskussionen från klass till genus och konstaterade att det var i folkhemmet som kvinnorna fick en plats.

– Det låg i tiden, kvinnor hade fått rösträtt, men inom ramen för folkhemmet fick också kvinnors värld betydelse, för i folkhemsmodellen byggde man upp mycket av den vård och omsorg där kvinnor än i dag i stor utsträckning arbetar.

– Detta gjordes till ett stort samhälleligt värde, det var inte längre något knutet till familjen, utan något som var viktigt för att skapa ett gott samhälle.

Frida Johansson Metso påpekade att den gamla, enkla samhällsorganisationen med att utbilda sig, få ett jobb och sedan gå i pension inte finns längre. Hon tillhör ”jojo-generationen”.

– Vi hoppar fram och tillbaka mellan studier och arbete, vi flyttar hemifrån, vi gifter oss och skiljer oss. Och flyttar kanske hem till mamma och pappa igen. Våra socialförsäkringssystem är inte utformade för detta, vilket kommer att bli ett problem i framtiden, sa Frida Johansson Metso.

Hon tyckte att vi ofta förväxlar den starka staten med det starka samhället.

– Jag tycker att man ska skilja på de två, där staten ska vara neutral men samhället levande och växande, det är därför civilsamhället är så viktigt för mig, sa Frida Johansson Metso.

Så liberal hon är trodde hon att liberalerna kan ha missat något viktigt i sitt värnande om individen.

– Individen vill vara en del av något större. Där är socialdemokraterna väldigt duktiga, de ger möjlighet till ett sammanhang i en rörelse.

Känslan av sammanhang

Frida Johansson Metso tog också upp globaliseringen, som för henne innebär fria individers rätt att röra sig över statsgränserna.

– Det är därför jag pratar om fri invandring, alla ska kunna resa över gränserna, söka arbete där de vill och inte hållas tillbaka av de rörelser som vi kan se i Sverige idag. Jag tror att globaliseringen för med sig något väldigt positivt, så att individer som rör sig fram och tillbaka över jorden kommer att skapa folkhem i fler länder, sa Frida Johansson Metso.

Rektor Lars Hjertén, tidigare riksdagsman (m), oroades liksom Marie Demker över att allt färre svenskar är engagerade i politiska partier, idag runt 4 procent.

– Politikerna har tappat fotfästet, folk tycker inte att de passar in i systemet. Även folkrörelserna har ett väldigt litet engagemang idag. Och ska man ha ett folkhem där politiken spelar en viktig roll, måste människor vara engagerade. Och det måste finnas fora där de kan uttrycka sin åsikt.

– Jag tror att man måste sätta sig ner och fundera rejält på hur vi ska göra när 96 procent av befolkningen inte är med i politiken, sa Lars Hjertén.

Jenny Andersson varnade för ett läge där politiken inte längre formulerar visioner som en fråga om val mellan alternativ.

– Då kan framtiden bli andras ansvar, till exempel alla de aktörer som idag är aktiva på det jag brukar kalla Framtidens marknad, alltså PR-konsulter eller företag som Kairos Future i Stockholm och som producerar framtidsvisioner på löpande band, sa Jenny Andersson.

Lotta Vahlne Westerhäll tog upp de geografiska gränserna för folkhemmet. Omfattas bara Sverige eller även människor i andra länder?

– När det kommer till kritan är vi väldigt exkluderande i vårt folkhems-tänkande. När EU skulle utvidgas till 25 medlemsstater, var vi njugga och talade om "social turism" och om att de nya EU-medborgarna skulle tära på vårt goda folkhem, vår sociala välfärd. Många politiska partier var beredda att införa övergångsregler för att säga stopp, sa Lotta Vahlne Westerhäll.

Hon påpekade att Sverige nuförtiden inte ligger i topp i "välfärdsigan".

– Vi tror att vårt folkhem är ett fantastiskt bygge. Men så fantastiskt är det inte i ett europeiskt perspektiv. På den tiden EU hade 15 medlemsstater låg vi och pendlade mellan plats 7 och 8 i välfärden.

– Det tror jag är viktigt att komma ihåg, så vi inte exkluderar och sluter oss mot det nya, det är bara närande att vara öppen, sa Lotta Vahlne Westerhäll.

Barbro Hedvall saknade ett ord i debatten – tillit.

– Tillit är att vi räknar med att polisen kommer på larm, att myndigheten finns, att grannen inte ska slå ihjäl oss eller att tågen ska gå i tid. Det här tillitskapitalet tror jag har sitt ursprung i den tid då folkhemstanken börjar användas i politiken, när den första kompromissen ingås mellan arbetarrörelse och bonderörelse, när socialdemokratin väljer vägen att inte bli ett renodlat klassparti utan ser en framtid i att vidga sitt erbjudande till andra grupper, sa Barbro Hedvall.

Hon jämförde med många europeiska länder som fastnat i vänster och höger, svart och vitt, något som kan förlama både politikerna och samhället i stort.

– Det där finns inte på samma sätt i de nordiska länderna. Visst finns

här klasskillnader, men vi har inte organiserat samhället i två hälfter, det är viktigt i folkhemstanken.

– Om den tanken ska överleva – vilket jag tror att den kommer att göra – så är det genom att vara en tankefigur, inte en organisationsmodell som något parti eller någon organisation har monopol på. Folkhemstanken och det förvaltade tillitskapitalet är en stor tillgång för Sverige i framtiden.

Barbro Hedvall såg dock ett hot mot folkhemsmodellen, nämligen det nya politiska fenomenet identitetssökandet.

– För ungdomar är det naturligt att söka sin identitet, att fundera över vem man är. Men idag drivs detta längre och längre av olika grupper som söker en identitet, kräver utrymme och hänsyn och gärna avskiljer sig från andra grupper.

– Här finns en kraft som kan spränga hela folkhemstanken, om den inte hejdas. För trots alla olikheter, sociala motsättningar och klassmotsättningar har hela det svenska samhället rymts i folkhemmet. Jag vill varna för att denna trend av identitetssökande – som gärna backas upp av politiker på jakt efter uppmärksamhet och röster – kan resultera i en ganska vådlig färd för folkhemmet, sa Barbro Hedvall.

Gunnar Bjursell, professor i molekylärbiologi vid Göteborgs universitet, berättade om den judiske läkaren Aaron Antonovskys studier av kvinnor som överlevt nazisternas koncentrationsläger. De kvinnor som klarat sig bäst var de som hade vad Antonovsky kallade "sense of coherence" eller "känsla av samhörighet".

– Att finnas i ett sammanhang, att uppleva att det finns något meningsfyllt, detta är i sig hälsobefrämjande. Idag har vi en väldigt stark välfärdsstat, men missnöjet och den mentala ohälsan ökar, vilket är en paradox, sa Gunnar Bjursell.

Han trodde att mjukare frågor – inte de materiella – kommer att vara de viktiga i ett nytt folkhemsbygge och att Antonovskys "känsla av samhörighet" – eller Kasam – måste finnas med där.

– Ett system där vi känner att vi tillhör något större, att det finns en mening i det hela. Men vi måste också förstå och acceptera mångfalden och mångfaldens bekymmer.

– Det starkaste och bästa samhället är ett samhälle där vi är så olika som möjligt, för då är kompetensbredden så stor som möjligt. Men då krävs också något som håller ihop ett sånt samhälle, att vi ser det positiva i det annorlunda, sa Gunnar Bjursell.

Anders Wejryd instämde och trodde att folkhemmet har bidragit till att skapa en känsla av samhörighet eller Kasam.

– Men jag tror också att folkhemmet förutsatte Kasam. Och då är utmaningen oerhört mycket större när den etniska enhetligheten inte är så stor. Vi är en samling välfriserade kristna som drar gränsen mellan allmänmänskligt och religiöst på ungefär samma ställe.

– Men nu ska vi leva ihop med människor som på ett självklart sätt drar gränsen nån annanstans, sa Anders Wejryd.

Han hoppades på stort utrymme och förståelse för vad religionen betyder som drivkraft och uppmuntran.

– Jag hoppas att vi ska kunna föra en sådan diskussion, men den blir inte på något sätt enkel. Och den blir svårare ju blindare man är för religion. Utan kunskap om religion klarar vi inte att bygga Kasam i ett samhälle som inte är etniskt gemensamt, sa Anders Wejryd.

Appendix

Det nya folkhemmet

Seminarium på Jonsnereds herrgård
tisdagen den 8 april 2008

Program

- 9.30 Kaffe
- 10.00 HAR FOLKHEMMET EN FRAMTID?
Ingvar Carlsson
- FOLKHEMSNOSTALGI
Jenny Andersson
- FOLKHEMMET – EN NYTTIG MYT
Barbro Hedvall
- 10.30 Gemensam diskussion
Samtalsledare
Anne-Marie Lindgren
- 12.00 Lunch
- 13.00 Reflektioner från förmiddagen
Lotta Vahlne Westerhäll
- 13.15 Gemensam diskussion
Samtalsledare
Anne-Marie Lindgren
- 15.00 Kaffe
- 15.30 Avslutning
- 17.30 Middag

Deltagare

Jenny Andersson, fil dr, Institutet för framtidsstudier
Carl Bennet, VD, ordförande i Göteborgs universitets styrelse
Henrik Björck, professor, Göteborgs universitet
Kajsa Borgnäs, ordförande i Socialdemokratiska studentförbundet
Gunnar Bjursell, professor, Göteborgs universitet
Bengt-Ove Boström, rektorsråd, Göteborgs universitet
Lars Bäckström, landshövding i Västra Götalands län
Ingvar Carlsson, tidigare statsminister
Marie Demker, professor, Göteborgs universitet
Mats Fahlgren, redaktör, Pratminus Reportage
Anders Franck, programchef, Göteborgs universitet
Bengt Göransson, tidigare statsråd
Barbro Hedvall, redaktör, Dagens Nyheter
Lars Hjertén, rektor, ledamot av styrelsen för Stiftelsen framtidens kultur
Frida Johansson Metso, ordförande i Liberala ungdomsförbundet
Göran Johansson, ordförande i kommunstyrelsen i Göteborg
Kent Johansson, regionråd, Västra Götalandsregionen
Fredrika Lagergren, fil dr, Göteborgs universitet
Sven-Eric Liedman, professor, Göteborgs universitet
Anne-Marie Lindgren, utredningschef, Arbetarrörelsens tankesmedja
Mikael Ringlander, präst, Kultursamverkan i Göteborgs stift
Daniel Suhonen, chefredaktör för SSU:s idétidsskrift Tvärdrag
Lotta Vahlne Westerhäll, professor, Göteborgs universitet
Anders Wejryd, ärkebiskop

GÖTEBORGS UNIVERSITET